

**ХЕВАИ — ХЕВАИЈА ИЛИ
ХЕВАИЈА — ХЕВАИЈЕ**

МИЛОШ ОКУКА

Филозофски факултет, Сарајево

UDK 808.61/62—313

Прегледни рад

Примљен: 13. 09. 1991.

Прихваћен: 04. 12. 1991.

Овај чланак указује на неиздиференцираности морфолошких ликова код муслиманских презимена типа *Ускуфи* у језичкој пракси.

У дјелу *Мухамед Хеваи Ускуфи* (Тузла, 1990) његови аутори¹ различито употребљавају парадигматске облике презимена овога алхамијадо пјесника и лексикографа, за чији рјечник *Maqbūlī 'ārīf* (Потур Шахидија) из 1631. године Исмет Смаиловић, којем посвећујемо овај двоброј *Књижевност језика*, каже да је »наш први самостални двојезични рјечник писан штокавским дијалектом«². Поздрављајући овај студиозни рад посвећен Ускуфијевом животу и дјелу, чини нам се упутним указати на те различите ликове његова презимена и покушати одговорити на дилему из наслова. Но, ево прво потврда из књиге.

У свом раду *Мухамед Хеваи у хоризонтима алхамијадо књижевности* (33—70) М. Хуковић се колеба у одређењу за номинативни облик; у наслову је дакле *Хеваи*, али у тексту се среће и облик *Хеваија*: М. Хаџијахић претпоставља да би њен аутор могао бити Мухамед *Хеваија Ускуфи* (67); Морамо истаћи... једну мисао по којој *Хеваија* заузима посебно мјесто у нашем мучном ходу (69). У Гг унифициране су форме од оба презимена: пјеснички рад Мухамеда *Хеваије* (51); Молитва Мухамеда *Хеваије Ускуфије* (69). У својој књизи *Алхамијадо књижевност и њени ствараоци*³ Хуковић, међутим, готово досљедно употребљава номинативне ликове *Хеваија Ускуфија* и морфеме у зависним падежима у складу с тим обликом: *Хеваија Ускуфија* (330); случај пјесника *Хеваије* (38); пјесму М. *Хеваије Ускуфије* (40); а његов савременик Мухамед *Хеваија Ускуфи* (43); дато је *Хеваији* (46); спомиње *Хеваију* (48); као што су *Хеваија* и *Каимија* (60); код *Хеваије* (307).

¹ Мухамед Хуковић, Ахмет Касумовић, Исмет Смаиловић, *Мухамед Хеваи Ускуфи*, »Универзал«, Тузла, 1990.

² И. Смаиловић, *оп. cit.*, 92—93.

³ Мухамед Хуковић, *Алхамијадо књижевност и њени ствараоци*, »Свјетлост«, Сарајево, 1986.

А. Касумовић у свом прилогу *О Ускуфијину животу и стваралаштву* (75—90) определио се за номинативну форму Хеваи, али се до некле колеба у Нсг, гдје налазимо: а) Живот и рад Хеваије (75); јер је Матијевић савременик Хеваије (76); Мухамеда (Мехмеда) Хеваије Ускуфије (87); б) о значају личности М. Х. Ускуфија (86). Међутим, у другим су падежима досљедно ликови из којих се реконструира Нсг Хеваија: о Хеваији (86, 87); у ову књигу уврстио и Хеваију (87).

Код И. Смаиловића у његову опширном раду *О Ускуфијину рјечнику* *Maqbūlī ārif* (Потур Шахидија) (91—200) налазимо строг однос Хеваи-Хеваије: надимак Ускуфи (154); дјело Мухамеда Хеваије Ускуфије (99); о Мухамеду Хеваији Ускуфији (99); на Мухамеда Хеваију Ускуфију (103) итд. У једном ранијем раду о Ускуфију⁴ Смаиловић, међутим, у Нсг употребљава облик *Мухамед Хеваи Ускуфи*, али из јединог примјера из зависних падежа »Овај његов рјечник био је узор Мухамеду Хеваи Ускуфију« (21) изводи се номинативни лик Мухамед Хеваија Ускуфи, што је наравно сувише далеко од узуса примијењеног у поменутој монографији.

Важно је овдје поменути још двојицу аутора који су доста писали о Ускуфију, А. Наметка и С. Грозданића. У свом раду *Рукописни турско-хрватскокрпски рјечници*⁵ Наметак се, попут Хуковића, такође колеба између ликова Ускуфи и Ускуфија у Нсг: Мухамед Хеваи Ускуфи (234); Ускуфија не може бити презиме (234), али су облици зависних падежа досљедно изведени из лика Ускуфија: од Мухамеда Хеваије Ускуфије (231); и његову аутору Мухамеду Хеваији Ускуфији (333). Насупрот њему, Грозданић у раду *Ускуфијев Пучки рјечник*⁶ има строг, досљедан однос Хеваија — Хеваије: што Хеваија изричито помиње; Мухамед Хеваија Ускуфија; Пучки рјечник Мухамеда Хеваије Ускуфије, итд.

Да ли се у нечему слажу ови аутори? Слажу се само у творби присвојног придјева: примијењен је творбени модел који се изводи из лика Хеваија: у Хеваијиној пјесми (Хуковић, 62); О Ускуфијину животу и стваралаштву (Касумовић, 74); Ускуфијина језика (Смаиловић, 102); Хеваи-Ускуфијин рјечник (Наметак, 243); овај Хеваијин рјечник (Грозданић, 14)⁷. Насупрот овоме, Смаиловић је у поменутом раду у »Одјеку«⁸ употребио други творбени модел: у Ускуфијеву рјечнику; од

⁴ Исмет Смаиловић, *О Ускуфијеву Рјечнику*, Одјек, XXXVIII/19, 1—15. X 1985, 21.

⁵ Алија Наметак, *Рукописни турско-хрватскокрпски рјечници*, Грађа за повијест књижевности хрватске, 29, Загреб, 1968, 231—280.

⁶ Сулејман Грозданић, *Ускуфијев Пучки рјечник*, Одјек, XLIV/3—4, 1—28. 2. 1991, 14.

⁷ Занимљиво је да се код Грозданића у наслову појављује творбени модел *Ускуфијев*, а у тексту редовно *Ускуфијин*, што повори да је наслов редакцијски.

⁸ И. Смаиловић, *op. cit.*, 21.

Ускуфијевих алузија; још једну Ускуфијеву алузију; Ускуфијево дјело итд.

Шта нам говоре ове чињенице? Говоре нам то да језичка пракса још увијек није у потпуности издиференцирала морфолошке ликове презимена типа Ускуфи. У »конкуренцији« за стандарднојезичке облике натјечу се:

а) изворни облици (Хеваи, Ускуфи) који захтијевају промјену као имена типа Мики: Гсг Хеваија, Дсг Хеваију, Лсг о Хеваији; присвојни придјев је Хеваијев;

б) »прилагођени« облици у Нсг (Хеваија, Ускуфија) који траже промјену типа Алија, Шукрија: Гсг Хеваије, Дсг, Хеваији, Лсг о Хеваији; присвојни придјев је Хеваијин.

Ово је дакле чињенично стање које мора акцентирати дескриптивна норма стандардног језика. Да ли се ту треба строго одређивати за једну од ових двију могућности, то је питање које овиси о разним социолингвистичким факторима везаним за нека муслиманска презимена и њихову »адаптацију«. У складу са конјунктивном нормом, требало би дозволити и то и оно, при чему треба избјежавати тзв. мјешовиту промјену (Хеваи — Хеваије). То значи да је Нсг критериј за »даљу« адаптацију појединог презимена. Будући да се презимена типа Ускуфи уклапају у већу скупину муслиманских презимена која су углавном прошла специфичну адаптацију османскотурског суфикса »имена релација, уāу-і misba, дугог вокала и који се адаптирао наставком -ија«⁹, — одлучујући фактор који одређује њихов данашњи морфолошки изглед јесте уобичајена упорабна норма. С тим у вези, изворне форме треба задржати код оних личности које су тако примљене, као што је случај са познатим пјесником и лексикографом Мухамедом Хеваијем Ускуфијем. То никако не значи да није могуће одређивање и за форме које намеће већинско »јато«: Башескија, Челебија, Гуранија,¹⁰ Сирија, Бушатлија, Пелидија и сл.

HEVAI-HEVAIJA ODER HEVAIJA-HEVAIJE

Zusammenfassung

Der Artikel weist auf die Undifferenziertheit der morphologischen Formen bei den moslemischen Familiennamen vom Typ: *Uskufi* in der Sprachpraxis.

⁹ Ненад Филиповић, Шерифовић, Шерифзаде или Шерифија, Одјек, XXXIX/5, 1—15. 3. 1986, 25; уп. и полемику коју је тај чланак изазвао: А. Пецо, Још нешто о нашим презименима, Одјек XXXIX/7, 1—15. 4. 1986, 24—25; Ф. Наметак, Шерифовић и Каифија, Одјек, XXXIX/7, 1—15. 4. 1986, 25; И. Смаиловић, О проблематици презимена наших Муслимана, Одјек, XXXIX/9, 1—15. 5. 1986, 23; Н. Филиповић, Неколике ситуације о презименима, Одјек, XXXIX/13—14, 1—31. 7. 1986, 24—25.

¹⁰ Уп. Мехмед Мејлија Гуранија, Избор поезије, »Свјетлост«, Сарајево, 1989 (приређивачи Л. Халилосмановић и С. Трако).